

Шушкова Ю. В.,

к.е.н., доц., доцент кафедри державних і місцевих фінансів, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА БЕЗПЕКИ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ

***Анотація.** Актуальність результатів дослідження полягає в тому, що міжнародна конкурентоспроможність вітчизняних суб'єктів підприємництва є низькою, зокрема через дію негативних інституційних та фінансово-економічних чинників, які послаблюють стан безпеки і життєздатність економічних агентів. В Україні необхідна реалізація заходів, орієнтованих на покращення середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності, обґрунтування яких є метою статті. Визначені пріоритети державної політики в цій сфері, які стосуються нівелювання ризиків для суб'єктів міжнародної фінансово-економічної діяльності, зокрема підприємств малого і середнього бізнесу. Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на фінансових інструментах та чинниках покращення доступності міжнародних фінансових ресурсів для вітчизняних суб'єктів бізнесу.*

Ключові слова: міжнародні фінанси, фінансово-економічна діяльність, середовище безпеки.

Shushkova Yu. V.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of State and Local Finances, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

FORMATION OF SECURITY ENVIRONMENT FOR THE INTERNATIONAL FINANCIAL&ECONOMIC ACTIVITY OF DOMESTIC BUSINESS SUBJECTS

***Abstract.** The relevance of research results consists in the fact that the international competitiveness of domestic entities is low, particularly because of the negative effect of institutional, financial&economic factors that weaken the security and viability of economic agents. Ukraine needs to implement measures aimed at improving the security environment of the international financial&economic activity, the substantiation of which is the purpose of this article. State policy priorities in this area are determined which relate to leveling the risks for the subjects of the international financial&economic activity, in particular enterprises of small and medium business. Further research is expedient to focus on financial instruments and factors of improvement of availability of international financial resources for domestic business entities.*

Keywords: international finance, financial&economic activity, security environment.

Постановка проблеми. Європейська економічна інтеграція надає нові можливості для України та її суб'єктів економічної діяльності. Проте інтеграція України у глобальний та європейський економічний простір може спричинити істотні негативні соціально-економічні наслідки для держави та тих її регіонів, які не виробили власної стратегії економічної безпеки, системотворчим елементом якої є безпека міжнародної фінансово-економічної діяльності суб'єктів підприємництва, а також не забезпечили формування відповідної суспільної ідеології. Особливо важливим є це завдання в умовах відкритої міжнародної конкуренції, впливу наддержавних систем багатостороннього регулювання, застосування єдиних принципів, правил і норм.

Разом з тим, членство в міжнародних економічних об'єднаннях є необхідною умовою для забезпечення сталого економічного розвитку держави, залучення іноземних інвестицій та формування сприятливих умов зовнішньої торгівлі. Це питання є особливо актуальним у перехідних економіках, які потребують прозорого та передбачуваного регуляторного середовища. Чітке виконання норм та правил таких об'єднань гарантує поліпшення умов підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління міжнародними фінансами в тій чи іншій мірі досліджуються у науковій літературі. Так, у працях Н. Бойцун [1], Ю. Козака [6] та С. Науменкової [9] дається загальна характеристика та структура

міжнародних фінансових систем, аналізуються їх склад та структура, особливості формування та використання фінансових ресурсів.

У дослідженнях С. Боринця [2], А. Філіпенка [7] та Л. Красавиної [8] акцент робиться на міжнародних системах управління фінансовими ресурсами та відповідних зовнішньоекономічних і фінансових відносинах.

У роботах А. Даниленка [3], О. Лактіонової [5] та І. Школьніка [10] передусім вивчаються конкретні функціональні сфери міжнародних фінансів. М. Карлін [4] аналізує фінансову систему держави та вказує на взаємозв'язки і взаємовпливи її функціонування з міжнародними фінансовими системами.

Водночас окремий важливий аспект проблеми, а саме: причини й умови здійснення міжнародних фінансово-економічних операцій вітчизняними суб'єктами бізнесу – залишається практично не дослідженим.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретико-прикладних засад формування середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності вітчизняних суб'єктів бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Негативними передумовами розвитку зовнішньої фінансово-економічної діяльності підприємств в Україні, що, крім іншого, засвідчують як слабкі позиції вітчизняних суб'єктів підприємництва на зовнішніх ринках збуту, так і недостатність роботи органів державного управління у напрямі поліпшення умов виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки, є: 1) надмірна енерго- та ресурсомісткість продукції експортно орієнтованих виробництв та відсутність суттєвих зрушень у напрямі її подолання; 2) недосконалість як системи, так і механізму оподаткування зовнішньоторговельних операцій, низька якість митного контролю; 3) зниження конкурентного та коопераційного потенціалу вітчизняних експортерів; 4) невисокий рівень зацікавленості іноземних інвесторів у здійсненні прямих іноземних інвестицій в Україну; 5) неспроможність вітчизняних експортерів подолати більшість перешкод щодо зміцнення позицій на зовнішніх ринках у стратегічно важливих видах економічної діяльності та секторах економіки; 6) низькі можливості критичної маси вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності щодо посилення присутності їх продукції (послуг) на зовнішніх ринках внаслідок обмеженості фінансових, маркетингових та кадрових можливостей.

До основних проблем, які сьогодні перешкоджають розвитку зовнішньої фінансово-економічної діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва на зовнішніх ринках загалом і на вирішення яких має бути спрямована послідовна й активна державна політика, належать (про це свідчать результати опитувань вітчизняних підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічні операції) такі: 1) складність здійснення експортних процедур (23% та 21% підприємств вважають значною перешкодою виходу на зовнішні ринки часті зміни експортних процедур та велику кількість документів відповідно; процедури митного контролю вважають перешкодою 56% експортерів, одержання ліцензій та сертифікацію товарів –

відповідно 36% та 34%, чинні терміни повернення валютної виручки – 44%); 2) недосконалість податкової політики держави, низька ефективність роботи податкових служб, а також відсутність належної системи захисту інтересів інвесторів, у тому числі в суді (лише близько половини експортерів повертають ПДВ, а переважна більшість експортерів (87%), які мали проблеми з ПДВ, не вважають за потрібне звертатися до суду, оскільки навіть за умови позитивного рішення вони впевнені, що їм все рівно не буде відшкодовано суми сплаченого податку); 3) високий рівень конкуренції, а також широкі можливості закордонних підприємств щодо захисту їх продукції на внутрішніх для них ринках (більше половини вітчизняних експортерів відчувають негативний вплив через конкуренцію на зовнішньому ринку; надмірно високою визнали вартість просування товару за кордоном 56% вітчизняних підприємців; проблеми довіри та безпеки – 31%; складність пошуку партнерів по бізнесу – 30%).

На найвищому рівні державного управління в Україні обрано курс на прискорення євроінтеграційних процесів. У цьому контексті варто очікувати таких позитивних зрушень: прискорення структурних реформ; збільшення обсягів іноземних інвестицій в економіку України; спрощення доступу вітчизняних підприємств на ринки інших країн; підвищення рівня прозорості та передбачуваності бізнес-середовища; зниження вартості сировини; доступ до механізму вирішення торгових суперечок.

З метою зміцнення конкурентних позицій та засад економічної безпеки вітчизняних підприємств, інших високоризикових (у контексті прискорення зовнішньоекономічної інтеграції України) галузей економіки (зокрема, промисловості) доцільно реалізувати ефективну політику субсидування, спрямованого на підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств, розвиток ринкової інфраструктури, активізацію інновацій. Базовими напрямками неадресних горизонтальних програм субсидування є: державна підтримка доконкурентної науково-дослідної діяльності; допомога підприємствам у маркетингових дослідженнях; удосконалення інфраструктури обслуговування виробництва та експорту, а також коопераційних зв'язків великих промислових підприємств із суб'єктами малого бізнесу; підвищення рівня кваліфікації персоналу підприємств та ін.

У секторальному аспекті найменш захищеними в умовах прискорення євроінтеграції України є підприємства сектора малого бізнесу. Рівень конкурентоспроможності вітчизняних малих підприємств у більшості випадків поступається іноземним підприємствам. Про це свідчить таке: вітчизняні підприємства демонструють низьку активність щодо здійснення експортної діяльності (частка суб'єктів, які здійснюють експортні операції, становить 6,1%); відбувається незначне збільшення кількості малих підприємств-експортерів, а також скорочення частки малих промислових підприємств-експортерів; практично кожне друге вітчизняне мале підприємство (54,7%), яке здійснює імпорتنі операції, імпортує в

Україну готову продукцію для подальшого перепродажу та лише 20,1% підприємств імпортують сировину та матеріали з подальшим використанням на власному виробництві; державна підтримка експортних операцій вітчизняних підприємств є не лише недостатньою, але, крім факторів „некомерційного” характеру, часто руйнує експортний потенціал підприємств (понад 50% респондентів-експортерів стикнулися з проблемою неповернення ПДВ, а також понад 50% вітчизняних підприємств-експортерів відчують негативний вплив через конкуренцію на зовнішньому ринку з боку інших виробників).

Розробка і реалізація заходів органів державного управління в аналізованій сфері повинні сприяти зниженню рівня енерго- та ресурсомісткості виробництва; усуненню регіональної концентрації ринків збуту продукції, популяризації їх продукції на зовнішніх ринках збуту та підвищенню інвестиційної активності; підвищенню якості продукції (послуг) та ефективності управління малими підприємствами; значному підвищенню рівня їх доступу до фінансово-кредитних ресурсів; зменшенню кількості та частки збиткових підприємств, створенню нових малих підприємств та посиленню кооперації між підприємствами малого, середнього і великого бізнесу; посиленню рівня безпеки та захищеності суб’єктів малого підприємництва від криміналу і контролюючих структур.

Варто також зазначити, що територіально процес економічної інтеграції держави є досить незбалансованим та несиметричним, оскільки регіони країни різняться за рівнем соціально-економічного розвитку, галузевою структурою та структурою зовнішньої торгівлі, а також (що найбільш важливо) за рівнем конкурентоспроможності суб’єктів підприємництва та ефективністю державної політики у цьому напрямі.

Зауважимо, що актуалізувалася потреба у розробці Національної стратегії забезпечення конкурентоспроможності держави в умовах глобалізації, в межах якої належне місце має належати формуванню середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності вітчизняного підприємництва. Стратегічними орієнтирами останнього мають стати такі базові компоненти: вдосконалення чинного законодавства з метою зближення його із законодавством ЄС у сфері конкурентної політики, а також закріплення єдиного загальнодержавного підходу до забезпечення соціально-економічного розвитку України; розвиток і вдосконалення інституційної бази захисту конкуренції та механізмів проведення конкурентної політики в державі та на регіональному рівні; формування інституційної бази структурних реформ із врахуванням інтересів усіх суб’єктів системи економічної безпеки підприємництва і під впливом зовнішніх чинників, насамперед політики Європейського Союзу щодо України (стаття 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС); забезпечення дотримання формальних і неформальних правил економічного життя та взаємовідносин між елементами економічної структури, ефективної протидії іллегальній господарській діяльності; унеможливлення домінування у владі представників

олігархічно-інсайдерських груп та „старих” галузей, що зумовлює консервування структурної недосконалості економіки, істотно ускладнює ініціювання та здійснення швидких і болісних структурних реформ на рівні законодавчої й виконавчої влади; надання внутрішньої підтримки структурним реформам та інституційним змінам як передумови забезпечення посилення конкурентних позицій більшості територій (регіонів) країни та/чи її галузей через інститути громадянського суспільства, усунення диспропорцій в інноваційній та експортній структурі виробництва, територіальній структурі, співвідношенні малих, середніх і великих підприємств, структурі зайнятості під час обґрунтування інвестиційних переваг та заохочень, а також нівелювання посилення настроїв соціальної апатії та недобросовісної господарської діяльності; поєднання заходів із розвитку громадянського суспільства як найважливішого чинника інституційно-структурних реформ з ініціюванням раціонального, з погляду національних інтересів, зовнішнього впливу; інтенсифікація і поглиблення економічного складника транскордонного співробітництва у межах загальнодержавної стратегії євроінтеграції та політики сусідства Україна – ЄС.

Доцільно визначити пріоритетними такі тактичні засади політики формування середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності вітчизняного підприємництва: вдосконалення системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб’єктів підприємницької діяльності та умов їх виходу на зовнішні ринки, зміцнення економічної безпеки вітчизняного підприємництва в умовах вступу країни до європейських та світових економічних інтеграційних об’єднань; створення сприятливого інвестиційного клімату; реалізація інноваційної політики в умовах глобалізованих науково-технічних процесів; здійснення першочергових заходів удосконалення економічної політики держави; підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. З метою покращення середовища безпеки міжнародної фінансово-економічної діяльності вітчизняних суб’єктів бізнесу в умовах відкритої економіки необхідно реалізувати заходи, спрямовані на нівелювання ризиків для реального сектора економіки, а також підприємств малого і середнього бізнесу, оскільки європейська економічна інтеграція надає нові можливості для України та її регіонів, враховуючи суб’єктів економічної діяльності, проте ці процеси можуть призвести до істотних негативних соціально-економічних наслідків для держави та тих її регіонів, які не виробили власної стратегії економічної безпеки, системотворчим елементом якої виступає економічна безпека підприємництва, а також не забезпечили формування відповідної суспільної ідеології.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на фінансових інструментах та чинниках покращення доступності міжнародних фінансових ресурсів для вітчизняних суб’єктів бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойцун Н. Є. Міжнародні фінанси : навч. посібник / Н. Є. Бойцун, Н. В. Стукало. – [2-ге вид.]. – К. : Професіонал, 2005. – 336 с.
2. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : підручник / С. Я. Боринець. – К. : Знання, 1999. – 305 с.
3. Даниленко А. І. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / А. І. Даниленко, О. М. Алимов, О. І. Барановський ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К. : Фенікс, 2008. – 467 с.
4. Карлін М. І. Фінансова система України : навч. посібник / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с.
5. Лактіонова О. А. Методичний підхід до оцінки гнучкості фіскальної політики в умовах циклічного розвитку економіки / О. А. Лактіонова // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 124-138.
6. Міжнародні фінанси : навч. посібник / [ред. Ю. Г. Козак]. – [3-є вид.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 640 с.
7. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини : підручник / [А. С. Філіпенко, С. Я. Боринець, В. А. Вергун та ін.]. – К. : Либідь, 1992. – 488 с.
8. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения : учебник / [под ред. Л. Н. Красавиной]. – [2-е изд.]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 608 с.
9. Науменкова С. В. Сучасна модель фінансової системи: порівняльний аналіз основних підходів / С. В. Науменкова, С. В. Міщенко // Фінанси України. – 2006. – № 6. – С. 44-56.

10. Школьник І. О. Фінансовий сектор України: теоретичний аналіз економічної дефініції / І. О. Школьник, А. Ю. Семенов // Вісник Української академії банківської справи. – № 1 (34), 2013. – С. 31-36.

REFERENCES

1. Boytsyn, N. Ye. and Stukalo, N. V. (2005), *Mizhnarodni finansy*, Profesional, Kyiv, 336 s.
2. Borynets, S. Ya. (1999), *Mizhnarodni valutno-finansovi vidnosyny*, Znannya, Kyiv, 305 s.
3. Danylenko, A. I. Alymov, O. M. and Baranovs'kyj, O. I. (2008), *Finansova polityka ta podatkovobudzhetni vazheli ii realizatsii*, Feniks, Kyiv, 467 s.
4. Karlin, M. I. (2007), *Finansova systema Ukrainy*, Znannya, Kyiv, 324 s.
5. Laktionova, O. A. (2014), *Metodychnyi pidhid do otsinky gnychkosti fiskalnoi polityky v umovah tsyklichnogo rozvytku ekonomiku*, *Problems of economy*, № 3, s. 124-138.
6. *Mizhnarodni finansy* (2007), red. Kozak, Yu. G., Centr navchalnoi literatyry, Kyiv, 640 s.
7. *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny* (1992), Philipenko, A. S. Borynets', S. Ya. fnd Verhun, V. A. ta in., Lybid, Kyiv, 488 s.
8. *Mezhdynarodnye valutno-kreditnye i finansovye otnoshenia* (2000), pod red. L. N. Krasavinoj, 2 nd ed, Finansy i statistika, Moskva, 608 s.
9. Naumenkova, S. V. and Mischenko, S. V. (2006), *Suchasna model finansovoi systemy: porivnialnyi analiz osnovnuh pidhodiv*, *Finances of Ukraine*, № 6, s. 44-56.
10. Shkolnuck, I. O. and Semenov A. Yu. (2013), *Finansovyi sektor Ukrainy^ teoretychnyi analiz ekonomichnoi definitsii*, *Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*, № 1 (34), s. 31-36.